

Original Research Paper

Rəssamlıq sənətində vitrajın bədii-estetik imkanları

Akifə Sadıxova

<https://orcid.org/0009-0001-8336-9123>

¹ Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan

Article history

Received: 01.06.2026

Revised: 07.06.2026

Accepted: 12.06.2026

*Corresponding Author: Akifə Sadıxova, Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan;
Email: savemi.me0101@gmail.com

Xülasə

Rəssamlıq sənətinin mühüm istiqamətlərindən biri hesab olunan vitraj sənəti əsrlər boyu həm estetik, həm də funksional xüsusiyyətləri ilə dünya incəsənətində xüsusi yer tutmuşdur. Təqdim olunan məqalədə vitraj sənətinin yaranma tarixi, inkişaf mərhələləri, müxtəlif dövrlərdə keçdiyi bədii transformasiyalar və rəssamlıq sənətindəki bədii-estetik imkanları araşdırılmışdır. Məqalədə vitrajın ilkin nümunələrinin qədim Şərq və Roma mədəniyyətindən başlayaraq orta əsr Avropa memarlığında, xüsusilə qotik üslublu dini tikililərdə geniş tətbiqi təhlil edilmiş, onun işıq və rəng harmoniyası əsasında formalaşan estetik təsiri şərh olunmuşdur.

Araşdırmada vitraj sənətinin əsas ifadə vasitələri olan rəng, işıq, forma və kompozisiya elementlərinin insan psixologiyasına və məkanın emosional atmosferinə təsiri elmi baxımdan izah edilmişdir. Həmçinin vitrajın memarlıq və dekorativ-tətbiqi sənətlə qarşılıqlı əlaqələri, interyer dizaynında oynadığı rol və məkanın bədii təşkili baxımından əhəmiyyəti nəzərdən keçirilmişdir. Məqalədə Azərbaycan incəsənətində vitraj və şəkəkə sənətinin estetik xüsusiyyətlərinə də toxunulmuş, milli ornamental ənənələrin müasir bədii düşüncə ilə vəhdəti göstərilmişdir.

Bununla yanaşı, müasir dövrdə vitraj sənətində istifadə olunan yeni texnologiyalar, eksperimental üsullar və yaradıcı yanaşmaların bu sənət növünün inkişafına verdiyi töhfələr araşdırılmışdır. Tədqiqat zamanı müqayisəli-tarixi, təsviri və sənətsünaslıq metodlarından istifadə edilmiş, müxtəlif elmi mənbələrə istinad olunmuşdur. Məqalə vitraj sənətinin yalnız dekorativ vasitə deyil, həm də insanın estetik dünyagörüşünə, məkan qavrayışına və emosional düşüncəsinə təsir göstərən mühüm bədii ifadə forması olduğunu elmi şəkildə əsaslandırır.

Açar sözlər: vitraj, rəssamlıq sənəti, dekorativ sənət, işıq, rəng, kompozisiya, estetik təsir, memarlıq

GİRİŞ

Rəssamlıq sənəti bəşər mədəniyyətinin ən qədim və ən təsirli estetik fəaliyyət sahələrindən biri kimi insanın dünyanı qavrama formasının, mənəvi düşüncəsinin və estetik zövqünün formalaşmasında mühüm rol oynamışdır. Tarixi inkişaf prosesində rəssamlıq sənəti müxtəlif texniki üsullar, üslub xüsusiyyətləri və ifadə vasitələri qazanaraq daim yenilənmiş, cəmiyyətin bədii-estetik tələblərinə uyğun şəkildə inkişaf

etmişdir. Bu inkişaf prosesində monumental və dekorativ-tətbiqi sənət növləri xüsusi əhəmiyyət kəsb etmiş, onların sintezindən yaranan vitraj sənəti isə özünəməxsus bədii-estetik xüsusiyyətləri ilə diqqəti cəlb etmişdir. Şüşə üzərində rəngli kompozisiyaların yaradılması prinsipi əsasında formalaşan vitraj sənəti yalnız dekorativ təsvir vasitəsi deyil, eyni zamanda işıq, rəng və məkan harmoniyasını birləşdirən mürəkkəb estetik sistem kimi çıxış edir. Bu sənət növündə rəngli şüşədən keçən işıq interyer məkanında dinamik vizual effekt yaradır və tamaşaçıda emosional-estetik təsir formalaşdırır. Tədqiqatçılar qeyd edirlər ki, “vitraj sənətində işıq kompozisiyanın ayrılmaz hissəsinə çevrilərək əsərin emosional təsir gücünü artırır” (8, s. 52).

Vitraj sənəti qədim dövrlərdən başlayaraq müxtəlif xalqların mədəni-estetik düşüncəsində özünəməxsus yer tutmuşdur. Sənətsünaslıq tədqiqatları göstərir ki, rəngli şüşədən dekorativ məqsədlərlə istifadə ilkin mərhələdə qədim Misir və Roma mədəniyyətlərində mövcud olmuş, daha çox məişət və memarlıq dekorasiyasında tətbiq edilmişdir. Lakin vitrajın müstəqil bədii sistem kimi formalaşması əsasən orta əsrlər Avropa memarlığı ilə bağlıdır. Bu dövrdə qotik üslublu kilsə və kafedralların memarlıq quruluşu vitraj sənətinin geniş inkişafına şərait yaratmış, iri pəncərə boşluqları rəngli şüşə kompozisiyaları üçün əsas səthə çevrilmişdir.

Orta əsr vitrajlarında dini məzmun xüsusi üstünlük təşkil etmişdir. Kompozisiyalarda bibliya süjetləri, müqəddəslərin obrazları və simvolik ornamentlər vasitəsilə dini-fəlsəfi ideyalar vizual şəkildə ifadə olunmuşdur. Azərbaycan incəsənətsünaslığında qeyd olunur ki, “orta əsr dekorativ sənətində işıq və rəngin vəhdəti insanın mənəvi dünyasına təsir edən əsas estetik vasitələrdən biri olmuşdur” (4, s. 64). Bu baxımdan vitraj sənəti yalnız dekorativ funksiya daşımamış, həm də ideya-məzmun baxımından dərin simvolik sistem kimi çıxış etmişdir.

Şərq memarlığında isə rəngli şüşə elementlər daha çox estetik və dekorativ xarakter daşımış, günəş işığının interyerə yumşaq və ahəngdar şəkildə daxil olmasına xidmət etmişdir. Azərbaycan memarlıq ənənələrində bu istiqamətdə formalaşan şəbəkə sənəti vitrajla yaxın estetik prinsiplərə əsaslanır. Şəki xan sarayının dekorativ həllində istifadə olunan şəbəkə nümunələri taxta və rəngli şüşənin harmonik vəhdəti ilə məkanın bədii-estetik təsirini gücləndirir. Tədqiqatçılar vurğulayırlar ki, “şəbəkə sənəti Azərbaycan dekorativ düşüncəsinin işıq və rəng üzərində qurulmuş ən incə bədii ifadə formalarından biridir” (6, s. 58).

Beləliklə, vitraj sənətinin inkişaf tarixi göstərir ki, bu sənət növü müxtəlif mədəniyyətlərdə fərqli funksional və estetik çalarlar qazanmış, Şərq və Qərb sənət ənənələrinin sintezində mühüm rol oynamışdır.

Müasir dövrdə vitraj sənəti yalnız dini memarlıq nümunələrində deyil, yaşayış və ictimai binaların interyer və eksteryer tərtibatında da geniş tətbiq olunur. Yeni texnologiyaların inkişafı vitrajın texniki və bədii imkanlarını genişləndirmiş, onun müasir dizayn və monumental sənətdə aktuallığını artırmışdır. Füzinq, laminasiya və rəqəmsal çap kimi müasir texnologiyalar vitraj sənətində yeni forma və kompozisiya həllərinin yaranmasına şərait yaratmışdır. Bu baxımdan mövzunun aktuallığı vitraj sənətinin müasir

memarlıq və rəssamlıq mühitində yenidən geniş maraq doğurması, onun estetik və funksional imkanlarının yeni bədii yanaşmalar əsasında inkişaf etməsi ilə bağlıdır. Tədqiqatçı N. Əliyevin fikrincə, “müasir interyer dizaynında vitraj estetik təsirlə yanaşı, məkanın emosional atmosferini müəyyənləşdirən mühüm dekorativ elementdir” (3, s. 74).

ƏSAS HİSSƏ

Vitraj sənətinin meydana gəlməsi bəşər mədəniyyətinin qədim estetik ənənələri ilə sıx bağlı olmuşdur. Tədqiqatçılar qeyd edirlər ki, rəngli şüşədən dekorativ məqsədlərlə istifadə ilkin olaraq qədim Misir, Mesopotamiya və Roma mədəniyyətlərində meydana çıxmışdır. Arxeoloji qazıntılar zamanı əldə edilən rəngli şüşə fraqmentləri göstərir ki, eramızdan əvvəlki dövrlərdə şüşə materialından yalnız məişət əşyalarının hazırlanmasında deyil, həm də dini və memarlıq dekorasiyasında istifadə edilmişdir. Qədim Romada villaların və ibadət məbədlərinin pəncərə boşluqlarında rəngli şüşə elementlərinə rast gəlinməsi vitraj sənətinin ilkin bədii formalarının mövcudluğunu göstərir. Lakin bu dövrdə vitraj hələ müstəqil sənət növü kimi tam formalaşmamışdı. Azərbaycan sənətşünaslıq ədəbiyyatında qeyd olunur ki, “şüşənin dekorativ-estetik imkanlarının sistemli şəkildə dərk olunması orta əsr memarlığı dövründə daha geniş inkişaf mərhələsinə çatmışdır” (4, s. 62).

Vitraj sənətinin müstəqil bədii sahə kimi inkişafı əsasən XI–XIII əsrlərdə Avropada qotik memarlığın yüksəlişi ilə bağlıdır. Qotik üsluba xas olan hündür və iri pəncərələr vitraj kompozisiyalarının geniş tətbiqinə şərait yaratmışdır. Bu dövrdə Şartr, Notr-Dam və Reyms kimi kafedrallarda yaradılmış vitraj nümunələri monumental dekorativ sənətin ən yüksək bədii nailiyyətləri sırasında qiymətləndirilir.

Qotik vitrajlarda dini süjetlər və bibliya motivləri üstünlük təşkil etmiş, rəng və işıqın harmoniyası vasitəsilə məkanın emosional və mənəvi təsir gücü artırılmışdır. Günəş şüalarının rəngli şüşələrdən keçməsi nəticəsində yaranan dəyişkən işıq oyunları interyerə dinamiklik və mistik atmosfer bəxş etmişdir.

Azərbaycan incəsənətşünaslığında vurğulanır ki, “orta əsr dekorativ sənətində işıq və rəngin vəhdəti estetik qavrayışın əsas formalaşdırıcı amillərindən biri olmuşdur” (3, s. 71). Bu baxımdan vitraj həm dekorativ funksiya, həm də dini-mənəvi ideyaların bədii ifadə vasitəsi kimi mühüm yer tutur.

İntibah dövründə incəsənətdə humanizm ideyalarının güclənməsi vitraj sənətinə də təsirsiz qalmamışdır. Bu dövrdə vitraj kompozisiyalarında realist təsvir üsulları, perspektiv qanunları və anatomik dəqiqlik daha qabarıq şəkildə özünü göstərmişdir. Əvvəlki dövrlərlə müqayisədə insan fiqurlarının plastik həlli daha təbii xarakter almış, rəng keçidləri və işıq-kölgə münasibətləri zənginləşmişdir. XVI–XVII əsrlərdə Avropada dekorativ sənətin yeni istiqamətlərinin yaranması vitrajın saray və aristokrat interyerlərində də geniş yayılmasına səbəb olmuşdur.

XIX əsrdə sənaye inqilabı nəticəsində şüşə istehsal texnologiyalarının inkişafı vitraj sənətinin texniki imkanlarını əhəmiyyətli dərəcədə artırmışdır. Fabrik üsulu ilə istehsal olunan rəngli şüşələr vitrajın daha geniş məkanlarda tətbiqinə şərait yaratmışdır. Bu dövrdə Avropada və Amerikada ictimai binaların,

teatrların, muzeylərin və yaşayış evlərinin dekorativ tərtibatında vitrajdan geniş istifadə olunmağa başlanmışdır.

XX əsrdə modernizm və avanqard cərəyanlarının təsiri ilə vitraj sənətində yeni bədii axtarışlar meydana çıxmışdır. Ənənəvi dini və realist süjetlərdən fərqli olaraq abstrakt formalar, geometrik kompozisiyalar və qeyri-ənənəvi rəng həlləri ön plana keçmişdir.

Azərbaycan dekorativ-tətbiqi sənətində də rəngli şüşə elementləri mühüm yer tutur. Xüsusilə Şəki xan sarayında istifadə olunan şəbəkə sənəti vitrajla yaxın estetik xüsusiyyətlər nümayiş etdirir. Şəbəkə sənəti taxta və rəngli şüşələrin mismar və yapışqan istifadə edilmədən harmonik şəkildə birləşdirilməsi prinsipi əsasında qurulur. Günəş işığının rəngli şüşələrdən keçərək interyerdə yaratdığı zəngin koloristik effekt Şərq memarlığının poetik-estetik xüsusiyyətlərini əks etdirir. Tədqiqatçı F. Qasimovun fikrincə, “Azərbaycan şəbəkə sənəti işıq və rəng harmoniyasının milli dekorativ düşüncə ilə vəhdətinin parlaq nümunəsidir” (6, s. 67). Bu baxımdan Azərbaycan şəbəkələri yalnız dekorativ sənət nümunəsi deyil, həm də milli estetik düşüncənin ifadə forması kimi qiymətləndirilir.

Vitraj sənəti monumental-dekorativ rəssamlığın mühüm istiqamətlərindən biri kimi özünəməxsus bədii-estetik xüsusiyyətlərə malikdir. Onun əsas fərqləndirici cəhəti işıq, rəng və məkan münasibətlərinin vahid kompozisiya daxilində sintez olunmasıdır. Digər təsviri sənət növlərindən fərqli olaraq vitrajda bədii təsir sabit deyil, günün müxtəlif vaxtlarında dəyişən işıq axını ilə formalaşır. Bu xüsusiyyət onu statik təsvir deyil, dinamik estetik sistem kimi səciyyələndirir. Günəş şüalarının rəngli şüşə səthlərdən keçməsi nəticəsində yaranan koloristik dəyişikliklər interyerin emosional atmosferini gücləndirir və məkanın bədii dəyərini artırır.

Azərbaycan sənətsünaslıq ədəbiyyatında qeyd olunur ki, “rəng və işıq harmoniyası dekorativ sənətdə emosional-estetik təsirin əsas formalaşdırıcı amillərindən biridir” (8, s. 54). Bu baxımdan vitraj sənəti yalnız dekorativ funksiya daşımır, həm də məkan və insan arasında emosional-estetik əlaqə yaradan mühüm bədii vasitə kimi çıxış edir.

Vitraj sənətində rəng əsas ifadə vasitələrindən biri hesab olunur. Şəffaf və yarımsəffaf şüşə səthlər üzərində istifadə olunan rənglər adi boyakarlıq əsərlərindəki rəng həllərindən fərqli olaraq daha parlaq, işıqlı və emosional görünür. Rənglərin işıqla qarşılıqlı təsiri nəticəsində vitraj kompozisiyalarında xüsusi estetik atmosfer yaranır. Məhz bu xüsusiyyət vitraj sənətini monumental rəssamlığın digər növlərindən fərqləndirir. Tədqiqatçılar qeyd edirlər ki, vitraj sənətində rəng yalnız dekorativ funksiyanı yerinə yetirmir, həm də simvolik və psixoloji mənə daşıyır. Mavi və bənövşəyi tonlar sakitlik, mənəvi saflıq və mistik düşüncə ilə əlaqələndirilir, orta əsr vitrajlarında isə ilahi aləmin rəmzi kimi istifadə olunmuşdur. Qırmızı və narıncı rənglər enerji və dinamizm ifadə edir, sarı rəng günəşi və işığı, yaşıl tonlar isə həyat və təbiəti simvolizə edir. Azərbaycan sənətsünaslıq ədəbiyyatında vurğulanır ki, “rəng dekorativ sənətdə həm estetik,

həm də emosional təsir yaradan əsas ifadə vasitəsidir” (8, s. 47). Bu baxımdan vitrajda rəng seçimi yalnız vizual effekt deyil, həm də psixoloji təsir vasitəsidir.

Rəng harmoniyası vitraj kompozisiyalarında bütöv estetik sistemin formalaşmasına şərait yaradır. Rəssam müxtəlif rəng tonları və kontrastlar vasitəsilə kompozisiyanın ritmini və emosional təsir gücünü müəyyənləşdirir. Müasir vitraj sənətində abstrakt rəng həllərinin tətbiqi bu sahənin bədii imkanlarını daha da genişləndirmişdir. Xüsusilə modernist və avanqard cərəyanların təsiri ilə vitraj sənətində sərbəst koloristik eksperimentlər geniş yayılmışdır.

Vitraj sənətinin əsas estetik xüsusiyyətlərindən biri işığın bədii ifadə vasitəsinə çevrilməsidir. İşıq burada yalnız fiziki hadisə kimi deyil, kompozisiyanın ayrılmaz hissəsi və estetik təsirin əsas mənbəyi kimi çıxış edir. Günəş şüalarının rəngli şüələrdən keçərək interyer məkanında yaratdığı rəng oyunları vitrajın emosional və bədii təsirini gücləndirir. Bu xüsusiyyət vitraj sənətinə canlılıq və dinamika qazandırır.

Orta əsr qotik memarlığında vitrajlardan istifadə edilməsinin əsas səbəblərindən biri məhz işığın mistik təsir imkanları ilə bağlı olmuşdur. Kilsə interyerinə daxil olan rəngli işıq insanlarda mənəvi yüksəliş və dini həyəcan hissi yaradırdı. Bu baxımdan vitraj sənəti dini-fəlsəfi ideyaların emosional təsir vasitəsinə çevrilmişdir. Vitrajın mühüm xüsusiyyətlərindən biri də onun günün müxtəlif saatlarında və ilin müxtəlif fəsillərində fərqli görünməsidir. Günəşin istiqaməti və işıq intensivliyi dəyişdikcə vitraj kompozisiyasının rəng çalarları və vizual effekti də dəyişir. Bu dəyişkənlik vitrajı “canlı sənət əsəri” xarakterinə yaxınlaşdırır. Digər monumental rəssamlıq növlərindən fərqli olaraq vitraj daim yenilənən vizual təsir yaradır və məkanın emosional atmosferini dəyişdirir.

Müasir memarlıq və interyer dizaynında da işıq faktoru vitraj sənətinin əsas estetik üstünlüklərindən biri kimi qiymətləndirilir. Müasir texnologiyalar süni işıqlandırma vasitəsilə vitraj kompozisiyalarının gecə saatlarında da bədii təsirini qorumağa imkan verir. Bu isə vitraj sənətinin həm funksional, həm də dekorativ imkanlarını genişləndirir.

Vitraj sənətində kompozisiya bədii-estetik təsirin formalaşmasında əsas amillərdən biri hesab olunur. Vitraj kompozisiyaları adətən dekorativ ritm, simmetriya və harmonik tarazlıq prinsipləri əsasında qurulur. Rəng, xətt, forma və işıq elementlərinin qarşılıqlı vəhdəti nəticəsində bütöv estetik sistem yaranır. Digər rəssamlıq növlərindən fərqli olaraq vitraj kompozisiyasında işıq da bədii strukturun ayrılmaz komponentinə çevrilir. Bu səbəbdən vitraj yalnız vizual təsvir vasitəsi deyil, həm də məkanın emosional atmosferini formalaşdırən monumental-dekorativ sənət nümunəsi kimi çıxış edir.

Klassik vitraj kompozisiyalarında əsasən dini və mifoloji motivlər üstünlük təşkil etmişdir. Orta əsr Avropa kilsələrində yaradılan vitrajlarda bibliya süjetləri, müqəddəslərin obrazları və dini simvollar geniş istifadə olunurdu. Kompozisiyalarda fiqurların yerləşdirilməsi, rəng bölgüsü və ornament elementləri simmetriya və tarazlıq prinsiplərinə əsaslanır. Bu quruluş tamaşaçının diqqətini kompozisiyanın əsas semantik mərkəzinə yönəldir. Azərbaycan sənətşünaslıq ədəbiyyatında qeyd olunur ki, “kompozisiya

quruluşunda ritm və balans estetik qavrayışın formalaşmasında mühüm rol oynayır” (8, s. 39). Bu baxımdan vitraj kompozisiyalarında ritmik düzülüş və rəng balansı tamaşaçıda emosional harmoniya hissi yaradır.

Müasir vitraj sənətində isə kompozisiya prinsipləri daha sərbəst və eksperimental xarakter daşıyır. XX əsrdə modernizm və avanqard cərəyanlarının təsiri ilə abstrakt formalar, geometrik elementlər və konseptual təsvir üsulları geniş yayılmışdır. Müasir rəssamlar vitraj sənətində yalnız dekorativ məqsədlərlə kifayətlənmir, həm də fəlsəfi və sosial ideyaların bədii ifadəsinə çalışırlar. Bu dövrdə kompozisiyalarda asimmetrik quruluş, qeyri-ənənəvi rəng həlləri və dinamik xətt ritmləri daha çox istifadə olunmağa başlanmışdır. Tədqiqatçılar vurğulayırlar ki, “müasir vitraj sənətində kompozisiya məkanın emosional enerjisini müəyyən edən əsas bədii vasitəyə çevrilmişdir” (8, s. 83).

Vitraj sənətinin estetik imkanları onun məkan, işıq və insan psixologiyası ilə qarşılıqlı əlaqəsində daha aydın şəkildə üzə çıxır. Rəngli şüşələrdən keçən işıq axını interyerdə xüsusi vizual atmosfer yaradır və insanın emosional vəziyyətinə təsir göstərir. Bu səbəbdən vitraj yalnız dekorativ element deyil, həm də estetik kommunikasiya vasitəsi kimi qiymətləndirilir. Vitrajın yaratdığı rəng və işıq harmoniyası insanın məkanı qavrama formasını dəyişdirir və ona emosional dərinlik qazandırır.

Sənətsünaslıq ədəbiyyatında qeyd olunur ki, estetik təcrübə insanın emosional və mənəvi qavrayışına təsir edən mühüm bədii amillərdən biridir. Vitraj sənəti də məhz bu təsir gücü ilə seçilir. Günəş işığının rəngli şüşə səthlərdən keçməsi nəticəsində yaranan dəyişkən vizual effektlər məkanın monotonluğunu aradan qaldırır, interyerə dinamika və poetik xarakter qazandırır. Azərbaycan sənətsünaslıq mənbələrində vurğulanır ki, “ışıq və rəngin sintezi dekorativ sənətin emosional təsir gücünü artıran əsas bədii vasitədir” (4, s. 58). Bu xüsusiyyət vitrajın estetik imkanlarını digər monumental sənət növlərindən fərqləndirən əsas amillərdəndir.

Müasir interyer dizaynında vitraj müxtəlif formalarda tətbiq edilir. Pəncərə və qapılarla yanaşı, tavan dekorlarında, arakəsmələrdə, mebel elementlərində və hətta işıqlandırma sistemlərində vitrajdan istifadə olunur. Müasir texnologiyalar vitrajın funksional imkanlarını daha da genişləndirmişdir. Bu gün vitraj yalnız dekorativ məqsəd daşımır, həm də məkanın zonalara ayrılması, işıq axınının tənzimlənməsi və interyerin estetik konsepsiyasının formalaşdırılması funksiyasını yerinə yetirir. N.Əliyevin fikrincə, “müasir memarlıqda vitraj məkanın emosional xarakterini müəyyənləşdirən mühüm dekorativ elementlərdən biridir” (3, s. 96).

Tarix boyu vitraj kompozisiyalarında dini, mifoloji və fəlsəfi ideyalar əks etdirilmişdir. Rənglərin, ornamentlərin və təsvirlərin simvolik mənə daşması vitraj sənətinə dərin məzmun qazandırmışdır. Orta əsr Avropa vitrajlarında mavi rəng ilahi saflığın və mənəvi yüksəlişin rəmzi hesab olunurdu. Qırmızı rəng müqəddəs qurbanı, sarı isə ilahi nuru ifadə edirdi. Bu rəng simvolikası dini kompozisiyaların emosional təsirini gücləndirirdi.

Vitrajın yaratdığı rəngli işıq effekti insan psixologiyasına birbaşa təsir göstərir. Işığın ritmik dəyişməsi interyer məkanının emosional atmosferini dəyişir və tamaşaçıda estetik zövq formalaşdırır. Psixoloji araşdırmalar göstərir ki, rəngli işıq insanın emosional vəziyyətinə, düşüncə tərzinə və hətta davranışına təsir edə bilər. Bu səbəbdən vitraj sənəti yalnız memarlıq və dekorativ sənətdə deyil, həm də terapiya və meditasiya məkanlarında istifadə olunur. Müasir psixoloji-estetik yanaşmalara görə, yumşaq rəng keçidləri və harmonik işıq effekti insanın emosional gərginliyini azaldır, sakitlik və daxili harmoniya hissi yaradır. Xüsusilə mavi və yaşıl tonların üstünlük təşkil etdiyi vitraj kompozisiyaları insan psixologiyasına sakitləşdirici təsir göstərir.

Müasir dövrdə vitraj sənəti texnoloji yeniliklərin təsiri ilə həm texniki, həm də bədii baxımdan yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Ənənəvi qurğuşunla birləşdirmə üsulu ilə yanaşı, füzinq (şüşənin sobada əridilməsi), laminasiya, qum püskürtmə (sandblasting) və rəqəmsal çap texnologiyaları vitrajın ifadə imkanlarını xeyli genişləndirmişdir. Bu texnologiyalar rəssamlara daha mürəkkəb kompozisiya həlləri yaratmağa, rəng keçidlərini zənginləşdirməyə və məkanla daha güclü vizual əlaqə qurmağa imkan verir. Tədqiqatçı N.Əliyevin qeyd etdiyi kimi, “müasir dekorativ sənətdə texnologiyanın tətbiqi ənənəvi estetik prinsipləri inkar etmir, əksinə onları yeni ifadə formaları ilə zənginləşdirir” (3, s. 112).

Müasir vitraj sənətində əsas dəyişikliklərdən biri onun yalnız dekorativ funksiyadan çıxaraq konseptual incəsənət sahəsinə çevrilməsidir. Rəssamlar artıq vitrajı təkcə memarlıq elementinin bəzəyi kimi deyil, həm də fəlsəfi, sosial və estetik ideyaların ifadə vasitəsi kimi istifadə edirlər. Abstrakt kompozisiyalar, sərbəst forma həlləri və qeyri-ənənəvi rəng interpretasiyaları bu sənət növünün müasir inkişaf istiqamətlərini müəyyənləşdirir. F.Qasimov bu barədə yazır ki, “müasir dekorativ sənətdə ənənə və yenilik dialoqu yeni bədii düşüncə formalarının yaranmasına şərait yaradır” (Qasimov, 2020, s. 91).

Azərbaycan incəsənətində də vitraj və şəbəkə sənətinə maraq son illərdə əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır. Xüsusilə milli ornamentlərin müasir memarlıq və interyer dizaynı ilə sintezi yeni bədii-estetik nümunələrin yaranmasına səbəb olur. Şəki xan sarayının şəbəkə ənənəsindən gələn dekorativ düşüncə müasir vitraj sənətində yenidən interpretasiya edilir və müasir binaların interyerlərində tətbiq olunur. Tədqiqatçı R.Əfəndiyev vurğulayır ki, “Azərbaycan dekorativ sənətində ənənəvi ornamentika müasir dizaynla sintez olunaraq milli estetik kimliyin qorunmasına xidmət edir” (2, s. 76).

Beləliklə, müasir vitraj sənəti texnoloji yeniliklərlə milli bədii ənənələrin vəhdətində inkişaf edərək həm funksional, həm də estetik baxımdan yeni imkanlar qazanmışdır.

NƏTİCƏ

Vitraj sənəti rəssamlıq və dekorativ-tətbiqi sənətin qarşılıqlı sintezindən formalaşmış, estetik baxımdan zəngin və çoxqatlı mənə daşıyan mühüm bədii yaradıcılıq sahəsidir. Onun bədii mahiyyəti əsasən işıq, rəng və məkan münasibətlərinin harmonik vəhdəti üzərində qurulur. Bu xüsusiyyət vitrajı digər təsviri

sənət növlərindən fərqləndirərək onu daha dinamik və dəyişkən estetik təsirə malik sənət forması kimi səciyyələndirir.

Tarixi inkişaf mərhələlərinin təhlili göstərir ki, vitraj sənəti müxtəlif dövrlərdə fərqli funksional və ideya yükü daşımışdır. Orta əsrlərdə o, əsasən dini-fəlsəfi ideyaların vizual ifadə vasitəsi kimi çıxış etmiş, qotik memarlığın estetik sistemində mühüm yer tutmuşdur. Sonrakı dövrlərdə isə vitraj memarlıq məkanının bədii təşkilində dekorativ və simvolik element kimi istifadə olunmuş, zaman keçdikcə daha çox estetik və funksional xarakter qazanmışdır. Tədqiqatçılar qeyd edirlər ki, “vitraj sənətində işıq yalnız fiziki deyil, həm də mənəvi-estetik məna daşıyan əsas ifadə vasitəsidir” (8, s. 101).

Müasir dövrdə texnoloji inkişaf vitraj sənətinin həm texniki icra imkanlarını, həm də bədii ifadə vasitələrini əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirmişdir. Füzinq, laminasiya, qum püskürtmə və rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi bu sənət növünün yeni estetik həllərlə zənginləşməsinə şərait yaratmışdır. Bununla yanaşı, vitraj müasir memarlıq və interyer dizaynında yalnız dekorativ element kimi deyil, həm də məkanın emosional atmosferini formalaşdıran mühüm bədii vasitə kimi çıxış edir.

Nəticə etibarilə, vitraj sənəti insanın estetik dünyagörüşünə, emosional qavrayışına və məkan təcrübəsinə təsir göstərən canlı və dinamik sənət forması olaraq öz aktuallığını qoruyub saxlayır və müasir incəsənətin inkişafında mühüm yer tutur.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Cəfərov E. Müasir interyer və bədii tərtibat. Bakı: Elm və Təhsil, 2019.
2. Əfəndiyev R. Azərbaycan dekorativ-tətbiqi sənəti. Bakı: Şərq-Qərb, 2012.
3. Əliyev N. Azərbaycan memarlığında dekorativ elementlər. Bakı: Təhsil, 2018.
4. Həbibov N. İncəsənət tarixi. Bakı: Elm və Təhsil, 2015.
5. İbrahimov T. Monumental dekorativ sənət. Bakı: Nurlan, 2013.
6. Qasımov F. Şəbəkə sənəti və onun estetik xüsusiyyətləri. Bakı: Elm, 2020.
7. Məmmədov A. Dekorativ sənətin əsasları. Bakı: Adiloğlu, 2016.
8. Rzayeva L. Rəng və kompozisiya problemləri. Bakı: Müəllim, 2014.
9. Səfərli K. Azərbaycan tətbiqi sənət nümunələri. Bakı: Təknur, 2021.
10. Tağıyev M. Memarlıq və təsviri sənət əlaqələri. Bakı: Apostroff, 2017.

ABSTRACT

THE ARTISTIC AND AESTHETIC POSSIBILITIES OF STAINED GLASS IN PAINTING ART

Sadikhova Akifa
savemi.me0101@gmail.com
Nakhchivan State University

Stained glass, considered one of the important branches of painting art, has occupied a special place in world art for centuries due to its aesthetic and functional characteristics. This article examines the origin, stages of development, artistic transformations in different periods, and artistic-aesthetic possibilities of stained glass in painting art. The study analyzes the early examples of stained glass starting from ancient Eastern and Roman cultures, as well as its widespread use in medieval European architecture, especially in Gothic-style religious buildings, highlighting its aesthetic impact formed through the harmony of light and color.

The research explains, from a scientific perspective, the influence of the main expressive elements of stained glass—color, light, form, and composition—on human psychology and the emotional atmosphere of space. It also examines the interaction of stained glass with architecture and decorative-applied arts, its role in interior design, and its significance in the artistic organization of space. The article also addresses the aesthetic features of stained glass and latticework (shabaka) art in Azerbaijani visual culture, demonstrating the synthesis of national ornamental traditions with modern artistic thinking.

In addition, the study investigates the contributions of new technologies, experimental methods, and creative approaches used in contemporary stained glass art to the development of this field. Comparative-historical, descriptive, and art studies methods were applied during the research, and various scientific sources were referenced. The article scientifically substantiates that stained glass is not only a decorative medium but also an important form of artistic expression that influences human aesthetic perception, spatial awareness, and emotional thinking.

Keywords: stained glass, painting art, decorative art, light, color, composition, aesthetic impact, architecture.

